

Klart språk i Norden

Titel:	Vad gör språknämnderna och vad kan de bidra med?	
Forfatter:	Birgitta Lindgren, Svenska språknämnden	
Kilde:	Klart språk i Norden, 2005, s. 109-113	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/ksn/issue/archive	

© Netværket for sprognavnene i Norden

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Vad gör språknämnderna och vad kan de bidra med?

Birgitta Lindgren, Svenska språknämnden

Skall språknämnderna göra något?

Huvudrubriken består av två frågor. Innan vi tar itu med dem skall vi kanske först besvara den underliggande frågan som här tas för given: Skall språknämnderna göra något?

Skall språknämnderna intressera sig särskilt för det vi nu i Sverige kallar klarspråksarbete, d.v.s. arbete som syftar till ett klart och enkelt myndighetsspråk? Eller skall man säga att språknämnderna inte behöver uppmärksamma detta särskilt, eftersom myndighetsspråk ingår som en naturlig del av språknämndernas allmänna intresseområde – språket? (Jag hoppar över frågan om någon alls behöver bry sig om myndighetsspråk. Det utgår jag från som självklart.) Jag menar att myndighetsspråk eller lite utvidgat det offentliga språket förtjänar egen uppmärksamhet. Det som skrivs på myndigheter är ofta texter som skall informera den enskilda medborgaren om vad som gäller för medborgaren individuellt eller generellt. Vi vet av erfarenhet att många sådana texter kan bli svåra och krångliga. Ofta återger författaren då en lagtext mer eller mindre ordagrant, antingen av rädsla för att det annars skall bli fel eller av ren bekvämlighet. Omständigheterna vid läsningen är inte alltid de bästa, många gånger skall mottagaren ta till sig ett negativt besked, ett avslag på en begäran eller en ny regel som uppfattas som en inskränkning i den personliga friheten.

Detta är alltså ett mycket viktigt område och därför finns det allt skäl att språknämnderna bör se på det som särskilt angeläget. Visst finns det andra textgenrer som också är viktiga, men myndighetstexter står i särklass. Det är med klara och begripliga myndighetstexter som vi kan uppnå den sortens samhälle vi vill se i Norden, ett öppet samhälle där medborgarna förstår vad som sägs ”uppifrån” och känner att de kan kontakta myndigheter och ställa frågor utan mellanhänder.

Vad gör då språknämnderna?

För att svara på den första frågan om vad språknämnderna gör när det gäller området bra och begripligt myndighetsspråk, borde jag ha skickat ut en enkät i förväg. Ännu bättre vore faktiskt att man inför en sådan konferens hade som rutin att inkräva en skriftlig statusrapport från varje land. Men det så har inte skett. Jag har nu gjort det enkelt för mig själv och söker svaren genom att se på vad språknämnderna säger om detta framför allt på sina webbplatser.

Jag börjar med min egen organisation, Svenska språknämnden. Dessvärre tvingas jag erkänna att man inte omedelbart hittar något myndighetsspråk och myndighetsspråkvård på vår webbplats. Det är först när man kommer till länkar som man hittar något, nämligen länken till Klarspråksgruppen – en grupp som ligger utanför språknämnden även om vi är representerade där. Inte heller hittar jag något på Dansk Sprognævns webbplats, inte ens någon länk. Egentligen inte heller på Norsk språkråds webbplats, bortsett från informationen just nu om denna konferens. Och så fortsätter jag laget runt, och det är likadant på övriga språknämnders webbplats, så vitt jag kan se. Inte heller i årsredovisningarna för den danska, norska, svenska och finska språkvårdsorganisationen är frågan särskilt synlig. Men i Norsk språkråds årsmelding hittar jag under publikationer omnämnt att man givit ut Statsspråk. (Men den letar man efter förgäves på Språkrådets webbplats.) I Svenska språknämndens årsberättelse ser vi redogörelse för Klarspråksgruppen under grupprubriken samarbetsgrupper. Innebär detta att språknämnderna inte gör något när det gäller myndighetsspråket? Och innebär det att det i så fall finns det någon annan organisation som gör det? Svaret på båda frågorna är både ja och nej. Under den första nordiska klarspråkskonferensen 1998, så gjordes det en runda där representanter från olika håll runt om i Norden fick redovisa vad som pågick i respektive land. Då var den allmänna uppfattningen att Sverige och Finland gjort mest, men att Norge var på gång. I Danmark hade tidigare Statens Information hand om myndighetsspråkvården. År 2002 slogs Statens Information och Telestyrelsen samman i IT- och Telestyrelsen. Om denna nya myndighet fortsätter att engagera sig i danskt myndighetsspråk framgår inte av myndighetens webbplats. Sannolikt gör de inte det. Detta är inte uttömmande bara några nedslag. Men läget verkade vara oförändrat vid nästa klarspråkskonferens 2000.

Läget i Sverige

Vi kan se på hur det står till i mitt eget land, Sverige. Där finns sedan 1993 en grupp, Klarspråksgruppen, utsedd av regeringen. Den har som uppdrag att främja språkvårdsaktiviteter hos myndigheterna. Och i den gruppen är Svenska språknämnden representerad genom sekretariatschefen Olle Josephson. Vad den gruppen gör och har gjort har vi redan hört en del om. Men i regeringskansliet finns dessutom heltidsanställda språkexperter, varav Barbro Ehrenberg-Sundin är en, för att inte säga den främsta. Sedan finns det en särskild språkexperttjänst för de statliga kommittéerna. Och på de flesta statliga myndigheter finns det en kontaktperson i språkvårdsfrågor. Det finns också sådana kontaktpersoner på kommunal nivå. Slutligen kan jag säga att den samarbetsorganisation som

finns för språkvårdare inom offentlig förvaltning, Samspråk, är representerad i Svenska språknämnden.

Om någon undrar varför allt detta inte ligger på Svenska språknämndens bord, så är historien bakom att det gjorde det tidigare. Men vartefter intresset för klarspråk har ökat och satsningar gjorts på att engagera språkvårdare som specialiserat sig på detta, så har det konkreta arbetet flyttat ut på plats så att säga. Men det kan vara skäl att påminna om historien: Svenska språknämnden har under åren i egen regi eller tillsammans med annan givit ut:

Björn Kjellin: Kan våra myndigheters språk moderniseras? Svenska språknämndens skriftserie, 1960

Erik Wellander: Kommittésvenska. Svenska språknämndens skriftserie, 1974

Bertil Molde och Margareta Westman: Offentlig svenska. En textbok. Svenska språknämndens skriftserie, 1974

Margareta Westman: Att skriva bättre offentlig svenska. 1985. (Den kom senare att ersättas av)

Barbro Ehrenberg-Sundin, Kerstin Lundin, Åsa Wedin och Margareta Westman: Att skriva bättre i jobbet. En basbok om brukstexter. 1 uppl 1995, 3 uppl. 2003.

Ytterligare kan berättas att Svenska språknämndens sekretariatschef på 1960-talet, Bertil Molde, var med att utarbeta det pm om språket i lagar och andra författningar som gavs ut av statsrådsberedningen 1967. Vidare anordnade Svenska språknämnden 1973 en kort handledarkurs för personer som sedan skulle gå ut och i sin tur hålla kurser på myndigheter och olika organisationer, alltså en sorts barafotaspråkvårdare, för att anknyta till ett populärt språkbruk på 1970-talet. Jag deltog själv i den innan jag ännu börjat på språknämnden. Det var upprinnelsen till det som sedan kom att bli språkkonsultlinjen vid Stockholms universitet, som startade 1978. Den kursen omfattar 2,5 år och för att bli antagen krävs förutom vissa formella krav att man klarar av ett skriftligt prov. De som gått kursen får titeln examinerade språkkonsulter. Språknämnden var dessutom inblandad – om än inte officiellt – bakom riksdagsmotionen om bättre offentlig svenska 1975, som sedermera ledde till att en särskild byråkratiutredning tillsattes, där också det offentliga språket behandlade. Det var också i mitten av 1970-talet som man började anställa språkexperter på en del svenska myndigheter. Den första tjänsten var på Statskontoret 1974.

Andra länder

Det här var utförligt om min egen organisation och mitt eget land. Det är väl klädsamt att be om ursäkt för sådan självupptagenhet. Men om jag skall säga ärligt så tror jag att Sverige helt enkelt har gjort mest.

Men även i Finland på Forskningscentralen har man arbetat en hel del med detta område, bl.a. genom att på den finska avdelningen erbjuda kurser för myndighetsanställda och andra. I Finland finns sedan gammalt för svenskans del också Statsrådets svenska språknämnd. Och som sagt i Norge har det tagits initiativ på statlig nivå, bl.a. kurser. Och Norsk språkråd ger, fortsatt ut Statsspråk. Men det som verkar saknas är kontinuitet och mer systematiskt arbete och språknämndernas engagemang är för osynligt.

Vad kan språknämnderna bidra med?

Som jag redan deklarerat anser jag att det vore naturligt att språknämnderna faktiskt intresserade sig för klarspråksarbetet och uttryckte detta intresse tydligt. Om det finns andra organisationer som driver med klarspråksarbete i landet i fråga bör språknämnderna söka samarbete med dessa. Språknämnderna borde vara de pådrivande, vara de som höll uppsikt på läget och engagera sig i att läromedel och andra hjälpmedel framställs, att kurser hålls, att forskare intresserar sig, att kontakt med andra länder hålls o.s.v.

Hur skall myndighetsspråkvården vara organiserad?

I den svenska språkpolitiska utredningen ”Mål i mun” ges förslag om myndighetsspråkvården. Där sägs:

Varje statlig myndighet skall ges ett tydligare ansvar för sitt eget språkvårdsarbete.

Regeringen skall också fortsättningsvis rapportera om statsförvaltningens språkvårdsarbete till riksdagen.

Det centrala stödet till myndighetsspråkvården skall behållas och utvecklas till nya områden.

I diskussionen om var det centrala stödet till myndighetsspråkvården skall placeras i Sverige säger utredningen att det visserligen har sina fördelar med den nuvarande placeringen i Regeringskansliet. Men man föreslår ändå att den förläggs till den myndighet som utredningen föreslår inrättad, Sveriges språkråd. Det skulle enligt utredningen vara en verksamhetsmässig fördel att på så sätt samla all språkvårdande verksamhet. Dock menar man att Regeringskansliet bör behålla sin egen språkvård. Vidare att språkvård med anknytning till EU bör vara en viktig uppgift för Regeringskansliet.

Så för att sammanfatta något ganska kort: Myndighetspråkvården eller klarspråksarbete är viktigt och något som språknämnderna bör ta sig an. Vi bör också fortsätta att hålla nordiska klarspråkskonferenser för erfarenhetsutbyte. Önskvärt vore att det inför varje konferens organiserades en statusrapportering i form av enkät utskickad i förväg. Detta skulle innebära att det över tid vore lättare att se en utveckling, och deltagarna skulle komma ännu bättre förberedda till konferensen.